

1. Бачинци, Сремска Митровица, црква св. Николе, изглед друге зоне иконостаса, празничне иконе, рад Константина Пантелића, 1835

1. Bačinci, Sremska Mitrovica, église St. Nicolas, aspect de la seconde zone de l'iconostase, icône de fête, oeuvre de Konstantin Pantelić, 1835.

ИКОНОСТАС ЦРКВЕ СВ. НИКОЛЕ У БАЧИНЦИМА

Иконостас цркве св. Николе у Бачинцима интересантан је по томе што је дело сликара чија остварења често срећемо у Срему — Константина Пантелића, што је део једног целовитог сликарског опуса, што је аутор житељ румски, син сликара који је такође радио на овом тлу. Иконостас је сачуван у потпуности. Исликане површине уоквирава богата, декоративна резбарија и ма да једна детаљнија анализа указује на присуство класицизма, барок са разиграним и китњастим елементима рококоа, још увек је доминантан.

Вредно је помена, да су у временском периоду од око седамдесетак година, на истом месту саграђене три цркве. Прва, од плетери, постајала је 1733. године,¹ друга,

такође од плетери, настала је према предању око 1760. године, а већ 1791. године црквена општина тражи од Конзисторијума дозволу за подизање нове цркве.² Градња је завршена 1805. године.³

Иконостас је настао између 1826. и 1835. године. Резбарију је израдио Марко Константиновић, који је склопио уговор са црквеном општином 1826. године.⁴ Сликарске радове је извео Константин Пантелић према уговору склопљеном 1831. године.⁵ Сасвим је сигурно да је сликање иконостаса завршено тек 1835. године.⁶

² К. а. бр. 140/1791

³ Година завршетка градње забележена изнад северног портала

⁴ К. а. бр. 15/1826

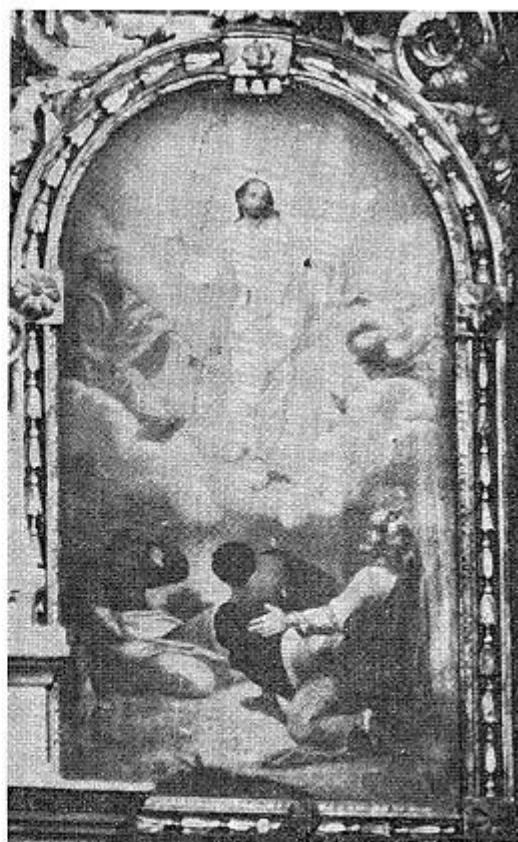
⁵ К. а. бр. 38/1831

⁶ Запис у доњем десном углу на престоној икони св. Николе

¹ Д. Руvaraц, Српска митрополија Карловачка око половине XVIII века, Сремски Карловци 1902, 92

2. Бачинци, Сремска Митровица, црква св. Николе, изглед друге зоне иконостаса, апостоли, рад Константина Пантелића, 1835.
2. Bačinci, Sremska Mitrovica, église St. Nicolas, aspect de la seconde zone de l'iconostase, les apôtres, oeuvre de Konstantin Pantelić, 1835

3. Бачинци, Сремска Митровица, црква св. Николе, Преображење, детаљ са иконостаса, рад Константина Пантелића, 1835.
3. Bačinci, Sremska Mitrovica, église St. Nicolas, la Transfiguration, détail de l'iconostase, oeuvre de Konstantin Pantelić 1835

Иконостас није обнављан. Мања оштећења резбарије, слој патине и прљавштине, као и местимично избледеле боје не мењају његов аутентични изглед.

Резбарију иконостаса, као што је већ речено, радио је Марко Константиновић. Родом је Карловчанин и својим радом се уклапа у војвођанску резбарску школу која се развијала кроз два века.⁷ Познато је да је радио иконостасе у Манђелосу (1816),⁸ Вишњићеву (1822)⁹ и Бачинцима (1826). Иконостас у Вишњићеву је уништен за време прошлог рата, из сачуваног уговора се види да је по жељи црквене општине рађен по угледу на иконостас у Манђелосу. У

⁷ Б. Гавриловић, Неки дрворезбарски центри у Војводини, Рад војвођанских музеја бр. 3, Нови Сад 1954, 238—251

⁸ К. а. бр. 45, 61, 221/1816

⁹ К. а. бр. 64/1822

уговору који [је 17. јуна 1826. године склоп-љен са црквеном општином у Бачинцима, а који је у целости публикован¹⁰ наводи се да иконостас треба да буде израђен"

ПОДОВІЕ ГЕРЧАНСКІЯ ЦЕРКВЕ ТЕМПЛА
Према првој тачки уговора Константиновић је урадио следеће: двери, оквире за четири престононе иконе, оквир за икону св. Тројице, дванаест великих оквира за празничне иконе, крст са Распећем и оквире за иконе апостола у горњим зонама. За овај посао је примио 1.500. форинти у готовом и остало у натури.

Резбарија бачиначког иконостаса у поређењу са оном у цркви у Манђелосу делује рапрезентативније, рад је мање груб, форме мекше. Утисак рустичности који се

¹⁰ Класицизам код Срба, Сликарство и графика, Београд 196, 184

¹¹ Стари назив за Вишњићеву је Грк.

у Манђелосу не може избећи, овде је донекле ублажен, мајстор показује и више инвентивности у избору мотива, но било би пресмело да се тврди да је за десетак година толико унапредавао и да се ослободио свих својих недостатака. Резбарија је скулптована на начин који је карактеристичан за прву половину XIX века, присуство барока је још увек јако наглашено, но уочавају се извесни елементи класицизма. Класицистичка је концепција, усвојен је нови распоред, али детаљи, оно преобиле украса, оно богатство преплета, трака, врежа и отежелих, расцвалих ружних цветова, то је барок интерпретиран на начин карактеристичан за војвођанско резбарство. Као и сви мајстори школовани у овој средини и Константиновић тежиште баца на доње и средње зоне иконостаса (сл. 1) док је у горњим зонама далеко смирености и скромности у изражавању (сл. 2). Резбарске форме и поједини детаљи указују на утицај Марка Вујатовића, такође Карловчанина, најстаријег претставника овог дрворезбарског центра.¹²

Иконе на иконостасу је сликао Константин Пантелић, сликар веома интересантан за ово подручје јер је већи део његових радова сачуван. У Срему је, кроз неколико деценија богатог стваралаштва, сликао иконостасе у Илоку (1830),¹³ Бачинцима (1831),¹⁴ Адашевцима (1832),¹⁵ Баноштру (1836),¹⁶ Дечу (1848),¹⁷ Сремским Михаљевцима (1854)¹⁸ и Доњем Товарнику (1873).¹⁹ Поред овога сликао је рипиде и икону на Богородичином престољу у Вазнесењској цркви у Руми (1860),²⁰ целивајуће иконе у Дечу и Доњем Товарнику (1877),²¹ док су једине у потпуности сачуване зидне слике чији је он аутор у цркви у Сибачу.²² Познато је, да је сем у Срему, радио и у Банату и то у Сакулама, Сефкерину,²³ Ботошу и Панчеву. За време прошлог рата потпуно су уништени његови иконостаси у Илоку и Доњем

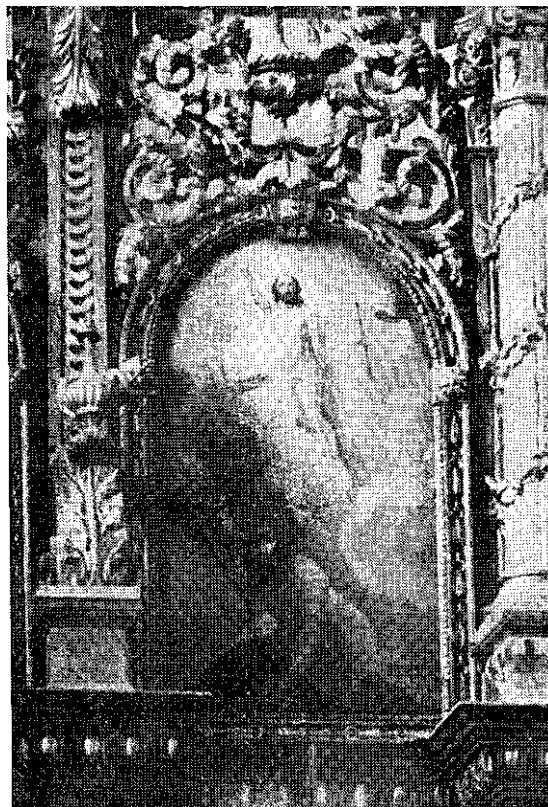
Товарнику, делимично је страдао иконостас у Адашевцима,²⁴ био је тевко оштећен иконостас у Сремским Михаљевцима,²⁵ а у критичном стању су зидне слике у Сибачу.²⁶

Константин Пантелић је једини сликар у Срему и из Срема чије целокупно дело можемо да сагледамо од његових почетака (иконостас у Бачинцима) па све до краја (сачуване целиваће иконе у Доњем Товар-

²⁴ Делови иконостаса се чувају у Музеју црквене уметности у Сремској Митровици, не колико икона се налази у капели у Адашевцима. Пошто је црква стављена под кров 1970. године предузеће се мере за реконструкцију иконостаса.

²⁵ Црква је комплетно поправљена. Иконостас је конзервиран и рестауриран у радионици Покрајинског завода за заштиту споменика културе у Новом Саду, а године 1966. извршено је његово монтирање.

²⁶ У току 1970. године Завод за заштиту споменика културе у Сремској Митровици из вео је најбитније грађевинске радове у циљу заштите иконостаса и зидних слика. Радови на конзервацији ће се наставити.

4. Бачинци, Сремска Митровица, црква св. Николе, Васкрсење, детаљ са иконостаса, рад Константина Пантелића, 1835

4. Bačinci, Sremska Mitrovica, église St. Nicolas, la Résurrection détail de l'icônostase, oeuvre de Konstantin Pantelić, 1835

¹² Б. Гавриловић, Неки дрворезбарски центри у Војводини, Рад војвођанских музеја бр. 3, Нови Сад 1954, 243—244.

¹³ Класицизам код Срба, Сликарство и графика, Београд 196, 201

¹⁴ К. а. бр. 38/1831

¹⁵ К. а. бр. 97/1832

¹⁶ Запис на полеђини иконостаса.

¹⁷ К. а. бр. 187/1848.

¹⁸ К. а. бр. 116/1854.

¹⁹ М. Косоваг, Српска православна митрополија карловачка, Ср. Карловци 1910, стр. 726.

²⁰ К. а. бр. 913/329 1860. година.

²¹ Запис на икони св. Петра и Павла.

²² К. а. бр. 206/1851; запис крај јужних врата на унутрашњем зиду.

²³ О. Милановић, Из сликарства и примењене уметности Војводине, Грађа II, Нови Сад 1958. године, 135—139.

5. Бачинци, Сремска Митровица, црква св. Николе, Богородица са Христом, детаљ са иконостаса (престона икона), рад Константина Пантелића, 1835

5. Bačunica, Sremska Mitrovica, église St. Nicolas, la Sainte-Vierge avec le Christ, détail de l'iconostase, (icone principale), oeuvre de Konstantin Pantelić, 1835

6. Бачинци, Сремска Митровица, црква св. Николе, Христос, детаљ са иконостаса (престона икона), рад Константина Пантелића, 1835.

6. Bačunica, Sremska Mitrovica, église St. Nicolas, Le Christ, détail de l'iconostase, (icone principale), oeuvre de Konstantin Pantelić, 1835

нику). Рођен је 1802. године²⁷ у Руми. Из сликарске је породице. Његов отац, Јован, такође житељ румски, сликао је иконостас у Доњим Петровцима²⁸ и зидне слике у Сурчину.²⁹ Постоје индиције да је сарађивао са Стефаном Гавриловићем, па се на тај начин може објаснити утицај Гавриловићев на Константина Пантелића, нарочито у компоновању и третирању пејсажа. О школовању Пантелићевом није забележено много. После првик поука које је добио од оца, одлази у атеље Арсе Теодоровића,³⁰ а тек 1827. године ступа на бечку Академију и то на одсек историјског сликарства.³¹ По не-

ким непровереним наводима, он је одмах по повратку са Академије, а по жељи митрополита Стратимировића, сликао иконостас у Кулпину у Бачкој³² за који се претпоставља да је страдао у немирима 1848. године. Уколико су ови наводи тачни, после иконостаса у Кулпину уследио би иконостас у Илоку, а одмах затим иконостас у Бачинцима. Слика је потписао уговор 20. децембра 1830. године.³⁴ Поред сликања икона на иконостасу обавезао се да изради на првом црквеном своду Саваота и четири Јеванђелиста.³⁵ као и да марморира цео иконостас, олтар и проскомодију. Прецизиран је и почетак радова „в начал мца февр."

²⁷ Протокол кршених 1799—1812. српске православне цркве у Руми, књига IV, 64.

²⁸ Запис у доњем десном углу на престаној икони св. Николе.

²⁹ К. а. бр. 80/1811.

³⁰ В. Петровић и М. Кашанин, Српска уметност у Војводини, Нови Сад 1927, 106.

³¹ А. Ивић, Архивски прилози за биографије српских сликара, Летопис Матице српске, Нови Сад 1930, књ. 324, 228.

³² Српски Сион, 62.

³³ Исто.

³⁴ Уговор је заведен почетком 1831. године под бројем 38.

³⁵ Свод цркве кречен је неколико пута тако да нема ни трага композицијама које се наводе у уговору.

док се не наводи када посао треба да се оконча. Пантелић је, користећи овај моменат, већ 17. фебруара 1832. године склопио уговор са црквеном општином у Адашевцима, па је овај иконостас завршио пре бачиначког, 1834. године.³⁶ Могуће је, да је као активан сликар, Пантелић у међувремену примио неки мањи посао, те је зато довршио иконостас у Бачинцима тек 1835. године.

У соклу су само две иконе, Бекство у Египат и Христос и Самарјанка, обе рађене према утврђеном шаблону. На престоним иконама представљени су св. Никола, патрон цркве, Богородица са Христом, Христос и св. Јован Крститељ. На царским дверима је сцена Благовести и то на левом крилу Богородица, а на десном архангел Гаврило. На северним дверима је св. Стефан, на јужним арханђел Михаило, први у ђаконској, други у ратничкој одећи. Изнад двери су следеће иконе: св. Георгије, Оплакивање Христа и св. Димитрије. Друга зона је испуњена низом од шест празничних икона и то: Рођење Христово, Крштење, Васкрсење, Вознесење, Силазак св. Духа на апостоле и Преображење. У средини, између ових икона је икона св. Тројице, изнад које је велики крст са Распећем и медаљонима Богородице и св. Јована Богослова. Између иконе св. Тројице и крста је Нерукотворени образ, а лево и десно, у два реда распоређено је четрнаест медаљона са стојећим фигурама апостола и пророка.

Анализа дела Константина Пантелића доводи до закључка да се ради о сликару солидног знања, образованом и на изванредан начин талентованом. Он је сликао лако, понекад пресликавао угледајући се на овог или оног сликара, користећи као приљежан ђак од својих учитеља њихова ситна и крупна искуства. Не треба му оспорити сваку оригиналност и инвенцију, али сувише се намеће утицај његовог учитеља Арсе Теодоровића, нарочито на његовим првим радовима, утицај Стефана Гавриловића који се протеже кроз цео његов опус или утицај Данила, рецимо на иконостасу у Сефкерину. Академизам је свуда присутан. Барок и класицизам се стално преплићу, залепшане драперије, драмски ставови и јаке боје, уступају место хладним тоновима и чисто скулпторском решавању фигуре. Две композиције у једном истом низу разликују се потпуно по својој концепцији. Пример који адекватно илуструје овакво прилажење слици је композиција Васкрсења упоређе-

на са композицијом Преображења (празничне иконе са иконостаса у Бачинцима). Док је на другој барок присутан како у иначину обраде фигуре, ставовима, обради драперије, тако и у интензитету колорита (сл. 3), на првој је боја потиснута у позадину, крупне фигуре у првом плану скулпторски су решене и драматична сцена је добила један хладни и одмерени тон (сл. 4). Ма да је Пантелић добар познавалац анатомије и ма да му је цртеж сигуран, ту и тамо наилазимо на недозвољена и необична скраћења која сметају оку. Колорит му је неуједначен. Добија се утисак да је интензитет његове сликарске палете био непосредно везан за тренутна расположења. Он је час тмуран, сав у сивкастим и смеђим тоновима, час сладуњаво разводњен, нарочито кад слика Богородицу са дететом (сл. 5), а повремено његове боје зазвуче топло и непо средно. Академиста по својим схватањима он се држи шаблона, али не губи везу са стварном, живом средином. Његови ликови, маколико да су стереотипни, имају јаку ноту реализма и после детаљнијег упознавања добијају у индивидуалности (сл. 6). Одећи не придаје неки нарочити значај, набира је са мање или више пажње, дајући првенство фигури и лику. Слободнији је кад обрађује мање површине, сликајући ситније детаље показује знатно више инвентивности него на великим платнима. На великим површинама губи се и пејсаж, односно своди се на равне површине изведене у градацији сивих, сиволавих и смеђих тонова.

Константин Пантелић не улази у ред оних еминентних претставника српског сликарства чије је дело оцењено као врхунско, али он ипак заузима своје место у историји војвођанске уметности. Његова делатност обухвата половину столећа, а број његових радова је импозантан. С правом се може тврдити да је један од бољих ученика Арсе Теодоровића и да је научио готово све што се у оно време дало научити. Није остао само на нивоу доброг занатства. Ма да притајен, ма да скроман његов сликарски геније избије ту и тамо, понекад чак и зачуди смелим решењима и слободним изразом. Пријатан за око, солидан мајстор, еклектичарски дух без много инвенције, добар ученик добрих учитеља, то је оно што се за Пантелића без резерве може рећи. Анализа целокупног његовог дела тек претстоји, но и овако летимично сагледана даје заокружену и целовиту слику о аутору.

³⁶ Запис на полеђини иконе Тајна вечера.

ICONOSTASE DE L'EGLISE DE ST. NICOLAS A BAČINCI

L'iconostase de l'église St. Nicolas, à Bačinci, près de Sremska Mitrovica, est l'oeuvre du graveur Marko Konstantinović et du peintre Konstantin Pantelić. Elle a été créée de 1826 jusqu'en 1835. Ces deux éminents artistes vivaient à Srem (Vojvodina). Ils n'entrent pas dans les rangs des représen-

tants éminents, de l'art serbe dont les oeuvres sont considérées comme culminantes, mais ils occupent quand même une place importante dans l'histoire de la culture du Vojvodina.

Gordana Prica

